

משפט בייליס בראי מדורי ההומור של עיתונות היידיש בוורשה (1911-1913)

משה רוזנברג*

תקציר

ב- 2 באפריל (על פי הלוח הגרגוריאני) 1911 נמצאה גופת נער אוקראיני נוצרי במערה סמוך לעיר קייב. בעקבות הסתות פרועות של פעילי ימין רוסיים אנטישמיים, ובהשפעת השלטונות הרוסיים נתפרה עלילת-דם על יהודי בשם מנדל בייליס, אשר נאשם בביצוע רצח פולחני לצורך שימוש בדם הנער להכנת מצות לפסח. עלילת-דם זו עוררה ביקורת ומחאות קשות של הציבור הליברלי בעולם כולו ושל הציבור היהודי בכל קהילות ישראל. הדבר בא לידי ביטוי גם בעיתונות היהודית שסיקרה בהרחבה את הפרשה והמשפט. במקביל לדיווחים ולמאמרים שהתפרסמו בעמודים הראשיים של העיתונים פורסמו תגובות רבות במדורי ההומור, ובמאמר זה נסקור את ההתייחסות לפרשה במדורי ההומור של שני יומוני היידיש המפורסמים ביותר באימפריה הרוסית באותה עת: "טעגליכע גלעזעווערטלעך" (חידודי לשון יומיים) בעיתון **הצנט** (היום), "דער האָן" (התרנגול), ו"דער קרומער שפיגעל" (המראה העקומה) בעיתון **דער מאַמענט** (הרגע), תגובות שעלו בחריפותן ובעוקצנותן על הפרסום בחלק "הרציני" של העיתון. תופעה פרדוקסלית זו של הומור המתייחס לעלילת-דם קשה המטילה אשמה כבדה על יהודי בשם בייליס וגם על היהדות כולה, מוסברת במהותו של ההומור היהודי המורכב מצחוק תוך בכי, הומור המתבסס על התאוריה הפסיכואנליטית של זיגמונד פרויד, המשמש להגנה נפשית מפני המאורעות הקשים אותם חווים הפרט או הקהילה.

מילות מפתח: עיתונות יידיש, הומור יהודי, רצח פולחני, עלילת-דם, אנטישמיות באימפריה הרוסית.

* ד"ר משה רוזנברג, אוניברסיטת בר-אילן moshe_rosenberg1@walla.com